

УДК 377 (477.87)

Мирослав Пагута, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК ФАХОВОГО ШКІЛЬНИЦТВА НА ЗАКАРПАТТІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті проаналізовано розвиток мережі фахового шкільництва на Закарпатті. Наведено статистичні дані щодо кількості та типів таких закладів. Проведено паралелі із сучасним станом розвитку вітчизняного фахового шкільництва та на основі історичного досвіду сформульовано рекомендації щодо удосконалення функціонування професійних навчальних закладів сучасної України.

Ключові слова: фахове шкільництво, Закарпаття, Чехо-Словаччина, міжвоєнний період.

Літ. 10.

Мирослав Пагута, кандидат педагогических наук, доцент кафедры методики трудового и профессионального обучения и декоративно-прикладного искусства
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ЗАКАРПАТЬЕ В МЕЖДУВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье проанализировано развитие сети профессиональных школ на Закарпатье. Приведены статистические данные по количеству и типам таких учреждений. Проведены параллели с современным состоянием развития отечественного профессионального образования и на основе исторического опыта сформулированы рекомендации по совершенствованию функционирования профессиональных учебных заведений современной Украины.

Ключевые слова: профессиональное образование, Закарпатье, Чехословакия, междувоенный период.

Miroslav Pahuta, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of
Methodology of Labor and Vocational Training and Arts and Crafts Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

CARPATHIAN REGION'S DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE INTERWAR PERIOD

The article analyzes the development of the network of vocational schools in Transcarpathia. The statistical data on the number and types of such institutions is given. A parallel with the current state of development of national vocational education is drawn and the recommendations to improve the functioning of vocational schools of modern Ukraine on the basis of historical experience are made.

Keywords: professional education, Transcarpathia, Czechoslovakia, interwar period.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан розвитку України потребує зміцнення її економічного потенціалу. Сьогодні економіка країни, що перебуває в умовах стагнації, потребує кваліфікованих і конкурентоздатних на ринку праці робітників. Така ситуація спричинена орієнтацією молоді на здобуття вищої освіти, що спостерігається впродовж останнього часу. Здобуття професійно-технічної освіти вважається непрестижним. У той же час країна потребує кваліфікованих будівельників, водіїв, працівників сфери обслуговування тощо.

За статистичними даними, станом на 2014 р. в Україні функціонувало 983 професійно-технічних навчальних закладів, серед яких 400 спрямовані на підготовку кадрів для промисловості, 179 – для будівництва, 249 – для агропромислової сфери та 155 – для сфери послуг.

Освіту у них здобувало 389,5 тис. учнів. Проте звертає на себе увагу факт, що загалом при збереженні кількості навчальних закладів цього типу, кількість учнів у них зменшується. Так, у 2013 р. професійно-технічну освіту здобувало 421,4 тис. учнів [9, 21].

Перевиробництво кадрів з вищою освітою сприяє зростанню безробіття в Україні та незаповненості тих сегментів промисловості, які потребують кваліфікованої робітничої праці.

З огляду на це, вважаємо за доцільне повернутися до історичного досвіду, аби з'ясувати шляхи розв'язання подібних проблем у минулому. Це дасть змогу уникнути помилок та удосконалити підготовку робітничих кадрів на основі вже здобутого досвіду і традицій. Вважаємо, що гарним прикладом створення розгалуженої мережі фахових шкіл на регіональну рівні може слугувати Закарпаття міжвоєнного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробку теоретико-методологічних підходів щодо аналізу професійної освіти здійснили С. Гончаренко, І. Козловська, С. Майборода та ін.

Різні аспекти професійної підготовки молоді досліджувалися у працях В. Андрущенко, М. Згуровського, В. Кременя, В. Лугового, Н. Ничкало, О. Шпака та ін. Дослідники вивчали стан вітчизняної професійної освіти в умовах входження України до європейського освітнього простору, здійснювали пошук шляхів її удосконалення у відповідь на зростаючі вимоги потреб ринку праці.

Натомість проблематика розвитку вітчизняної професійної освіти в історичній ретроспективі стала предметом досліджень М. Євтуха, Т. Завгородньої, І. Курляк, М. Левківського та ін.

Мета статті – проаналізувати розвиток фахового шкільництва на Закарпатті у міжвоєнний період задля виокремлення прогресивних ідей, що можуть бути використані в сьогоденні.

Виклад основного матеріалу. Після розпаду Австро-Угорської імперії практично вся територія сучасного Закарпаття стала частиною Чехо-Словаччини, отримавши назву Підкарпатська Русь.

Цей період в історії Закарпаття характеризується значними політичними, соціально-економічними та культурними змінами. Як зазначає Я. Грицак [4], за двадцять років перебування у складі Чехо-Словаччини українці Закарпаття і Пряшівщини швидко надолужили те, чого їх було позбавлено за період угорського панування. Представники місцевого населення отримали змогу займати адміністративні посади. Зросла промисловість, з'явилися різноманітні фінансові установи, акціонерні товариства тощо. Відбулося поживлення культурного життя. Розширилася сфера вжитку української мови. Найбільш помітними стали успіхи в розбудові національної освіти. На момент входження до складу Чехо-Словаччини на Закарпатті практично не було шкіл з рідною мовою навчання. А вже у 30-х рр. ХХ ст. їх кількість сягала півтисячі. Чехо-Словаччина дала притулок і фінансову підтримку низці українських вищих навчальних закладів – Українському вільному університетові, Високому педагогічному інституту ім. Драгоманова у Празі, Українській господарській академії у Подєбрадах.

Поживлення економічного життя вимагало створення низки фахових шкіл, які могли в короткий термін підготувати кваліфікованих робітників для закарпатського краю. Власне піднесення політичного, економічного, соціального становища Закарпаття велика

кількість прогресивних людей краю пов'язували саме з розвитком шкільництва. Так, відомий український громадський діяч та педагог А. Волошин наголошував: “В мене є надія, що коли народ шляхом просвіти встане від глибокого сну, піднесеться до кращого матеріального життя і в такий спосіб забезпечить собі краще майбутнє” [2, 86].

Найінтенсивнішим розвитком у міжвоєнний період на Закарпатті була позначена професійна освіта, що зрештою відбивалося на трудовій зайнятості населення Карпатської Русі. Зокрема, найбільша частка населення працювала у сфері хліборобства, лісівництва і рибальства (66,3% станом на 1930 р.). При цьому кількість населення зайнятого у цих сферах лише зростала і вже в 1938 р. становила 72,9%. У промисловості станом на 1930 р. працювало 11,9% населення, а вже за вісім років їх кількість зменшилася до 10%. 5,7% у 1930 р. і 4,3% населення у 1938 р. працювали у сфері торгівлі, а близько 3% – у сфері комунікації [5, 46]. Відтак очевидно, що головним заняттям населення Карпатської Русі було сільське господарство. Цьому сприяли насамперед природні умови. Проте й промисловість, і комунікація, і торгівля поступово розвивалися. Карпатська Русь потребувала розширення комунікаційних мереж, які були слабо розвинені у період угорського панування, а також пошкоджені внаслідок військових дій Першої світової війни. Торгівля ж була однією з найнерозвиненіших галузей господарства. У ній було задіяно низький відсоток населення, головню євреїв. З огляду на це зрозумілими стають завдання чехо-словацького уряду з розвитку фахового шкільництва краю.

Насамперед метою фахового шкільництва було визнано надання майбутньому робітникові достатньої підготовки для самостійного життя, доповнення його практичних знань, отриманих ним у майстерні його роботодавця, новішими методами і технологією виробництва. Далі підготувати його до самостійного проведення калькуляцій продуктів виробництва, а також ознайомити його з ремісничими законами і основами народного господарства [1, 103]. А отже йшлося про підготовку фахівця, здатного самостійно й творчо виконувати свою роботу.

За свідченням І. Лучишина, чехо-словацький уряд дбав про заснування у Підкарпатській Русі мережі фахових шкіл, до яких належали:

1) фахово-доповнюючі, ремісничі і промислові школи. Метою їх діяльності стала підготовка молоді “на інтелігентних ремісників” різних професій;

2) технічні школи. Їхня діяльність спрямовувалася на професійне навчання техніків в галузях будівельної справи, дорожнього і водного будівництва, землемірства, млинарства, хімії, ткацтва, гірництва та ін.;

3) сільськогосподарські (аграрні) школи, в яких велася підготовка рибарів, спиртоварів, рільників, молочарів, годівельників, городників, садоводів, виноградарів та господинь;

4) торговельні школи. Метою їх функціонування стала не лише підготовка працівників торговельної галузі, але й надання молоді додаткової освіти в сфері книгознавства, кореспонденції, купівлі й продажу, банківської справи та ін.

Великим досягненням чехо-словацького уряду став розвиток жіночої фахової освіти. Зокрема до цієї ланки професійної освіти належали торговельні, промислові з кравецьким, коронкарським (мереживним), ткацько-килимарським, рільничим відділами, школи домашнього господарювання, кооперативні школи і курси тощо. Здобуття професійної освіти забезпечувало жінці можливість стати рівноправною, політично і фінансово незалежною громадянкою [6, 9].

Є. Пеленський наводить дані щодо типів фахових шкіл, які діяли на Закарпатті впродовж 1938/39 н.р.:

1) торговельні. Цей тип фахових шкіл представлений торговельними доповнюючими школами, а також однією чотирирічною академією в Мукачеві. Останній навчальний заклад був представлений сімома українськими, п'ятьма угорськими, і одним чеським класами. Окрім цього, функціонувало дві торговельні дворічні школи з чотирма українськими та двома чеськими класами;

2) промислові, до яких належали школи з українською мовою викладання: деревообробна у Ясіні та металообробна в Севлюші. Крім цього, функціонували трирічні доповнюючі школи, що давали право здійснювати самостійні ремісничі роботи. Таких доповнюючі шкіл для ремісників та дворічних торговельних шкіл у 1938 р. сумарно налічувалося 34: 13 – українських, 11 – чеських, 9 – угорських та 1 – німецька;

3) хліборобські. Цей тип фахових шкіл був представлений українськими дворічними школами: низинною та для верховинського хліборобства, а також дворічною школою лісівників у Сваляві. Окрім цього, функціонували хліборобські школи для сільської молоді, що створювалися за аналогією до фахово-довповнюючих шкіл;

4) домашнього господарства для дівчат. Таких шкіл налічувалося три: дві українські та одна –

чеська. Крім здобуття загальної освіти, дівчатам пропонувалося опанувати куховарство, кравецтво, догляд за немовлятами тощо [5, 127].

Уряд Чехо-Словаччини сприяв забезпеченню освітніх потреб підкарпатських русинів не лише шляхом забезпечення різноманітності фахових шкіл, але й шляхом заснування нових навчальних закладів, поповнення їхньої матеріальної бази.

Відтак кількість фахових шкіл у Карпатській Русі шкіл постійно зростала. Зокрема, як стверджував С. Сірополко, у 1919/20 н.р. тут функціонувало дві торговельні школи, одна деревообробна та 16 доповнюючих ремісничих шкіл з 5 класами. У всіх доповнюючих школах навчалася 1258 дітей, з них 259 – русинів [10, 636].

За даними Є. Пеленського, на кінець 1921/22 н.р. на Закарпатті налічувалося 12 шкіл, в яких функціонувало 22 українські, 24 угорські та 2 словацькі відділи. Розподіл учнів за фахом був таким: 316 шевців, 153 кравців, 90 столярів, 66 ковалів. Вже за десять років функціонувало 40 самостійних фахових шкіл, в яких здобували професійну освіту 1865 учнів. Зіставлення за фахом дало змогу Є. Пеленському помітити цікаву тенденцію: якщо, наприклад, у 1921/22 н.р. в ужгородській фахово-довповнюючій школі навчалася 115 учнів-шевців, то за десять років їх кількість скоротилася до 9, а у 1932/22 н.р. їх стало 5. Натомість вже 50 осіб здобували фах автомеханіка, що свідчить про економічне зростання краю [5, 126 – 127].

Натомість С. Медьєшій наводить такі статистичні дані: у 1921 – 1922 н. р. на теренах Підкарпатської Русі налічувалося 16 ремісничих шкіл, в яких навчалася 1258 учнів. За десять років кількість учнів у таких школах зросла вдвічі – до 2220 осіб. Станом на 1936 р. діяло вже 25 ремісничих навчальних закладів у Берегові, Білках, Великому Бичкові, Довгому, Хусті, Іршаві, Ясіні, Косівській Полянці, Королеві, Мукачеві, Перечині, Рахові, Виноградіві, Сваляві, Ужгороді, Міжгір'ї та ін. [1, 107], в яких учні мали змогу здобувати фахову освіту з 53 напрямів, серед яких: механіка, металообробка, ковальство, ювелірство, електрика, столярство, бондарство, кошикарство, моделювання, пошиття і декорування одягу або взуття, бібліотечна справа, годинникарство, перукарство, фотографічна і зуботехнічна справа тощо [8, 7].

Після проголошення у 1938 р. Карпатської України освітою на Закарпатті почало опікуватися українське Міністерство Культу, Шкільництва та Народної освіти, очолюване А. Штефаном. Про важливість професійної освіти для очільників Карпатської України свідчить той факт, що одним із трьох відділів міністерства був відділ середніх і

професійних шкіл, який очолив М. Драгула. Після того, як Віденський арбітраж 2.11.1938 р. передав до складу Угорщини низку закарпатських територій, на яких функціонувало у т.ч. 1 торгівельна школа та 13 фахових шкіл, кількість фахових шкіл на Підкарпатській Україні зменшилася, адже її урядові вдалося евакуювати лише торгівельну та 3 фахові школи.

Організація навчального процесу у фахових школах, згідно з міністерськими приписами, здійснювалася так: доповнюючі ремісничі (учнівські) школи поділялися на двокласові, а фахові доповнюючі школи – на двокласові або трикласові. У двокласових школах, при меншій кількості учнів, перший клас з року в рік міг відкриватися лише за згодою жупанатського уряду. Для учнів, які не досягнули навчальної програми народної школи повною мірою, дозволялося відкрити підготовчий клас, завдання якого подати учням ті відомості з читання, письма і рахування, які необхідні для відвідування 1 класу ремісничої доповнюючої (учнівської) фахової школи. Заснування підготовчого класу дозволяло Міністерству шкільництва і народної школи. Серед форм організації навчального процесу схвалювалася групова і рекомендувалося фахові предмети викладати саме в групах. Групове навчання рекомендувалося вводити при наявності десяти учнів однакового або спорідненого фаху та кваліфікованого вчителя. Шкільний рік в доповнюючих школах тривав 7 – 10 місяців [8, 6].

Проте зростання кількості фахових шкіл на Підкарпатській Русі не завжди супроводжувалося якістю підготовки фахівців, що змусило Т. Масарика – президента ЧСР констатувати: фахові школи не дають достатньої підготовки для практичного життя. Саме тому, наголошував діяч, створення і виховання кадрів ремісників, торговців і дрібних промисловців має стати важливим завданням усіх, а не лише шкільних урядів та общин [3, 10].

Проте ці завдання реалізувати не вдалося. Адже український культурний та освітній рух був зведений нанівець угорською окупацією 1939 р.

На основі вивчення історико-педагогічних джерел можемо виокремити низку етапів розвитку фахового шкільництва на Закарпатті у міжвоєнний період:

1) 1919 – 1930 рр. – етап становлення і розвитку нової системи професійної освіти, впровадження до неї української мови, створення матеріально-технічної бази та будівництва нових професійних шкіл; забезпечення професійною освітою національних меншин краю;

2) 1930 – 1938 рр. – етап розвитку професійної

освіти в умовах державної реформи освіти, інтенсивного створення нових навчальних закладів, збільшення кількості напрямів підготовки у професійних школах та водночас посилення чехізації освіти, що посприяло формуванню національного духу українців-учнів фахових шкіл;

3) 1938 – 1939 рр. – етап організації національної системи професійної освіти, законодавчим впровадженням до неї української мови тощо.

Висновки. Отже, впродовж 1919 – 1939 рр. на Закарпатті було створено мережу фахових шкіл, яка забезпечувала промисловість та сільське господарство краю фаховими робітниками. Позитивними особливостями розвитку фахового шкільництва на Закарпатті впродовж означеного періоду вважаємо формування нової мережі професійних навчальних закладів, що характеризується різними їхніми типами, формами та термінами навчання у них й повною мірою відповідало потребам краю у кваліфікованих робітниках; гнучкою переорієнтацією на підготовку робітників саме того фаху, якого найбільшою мірою потребувала економіка краю; формування у суспільстві мотивації до здобуття робітничих професій; широким використанням у процесі здобуття професійної освіти української мови, врахуванням у змісті підготовки потреб національних меншин краю тощо. Переконані, що названі особливості не втратили своєї актуальності й сьогодні та можуть стати орієнтирами для професійно-технічної освіти сучасної України.

Перспективою подальших досліджень є вивчення стану професійної освіти на українських теренах в інші хронологічні періоди, кадрового потенціалу фахових шкіл, а також організації навчально-виховного процесу в них тощо.

1. Алиськевич А. *Звѣдомленя Руськоѣ державноѣ реальноѣ гѣмназіи и ей ровнорядныхъ оддѣловъ в Ужгородѣ за школ. годы 1918 – 1923* / А. Алиськевич. – Ужгород: Книгопечатня акціонерного товариства “Уніо”, 1923. – 100 с.

2. Волошин А. *Коротка історія педагогіки для учительських семінарій* / А. Волошин. – 2-е вид., справлене. – Ужгород: Уніо, 1931. – 88 с.

3. *Годовой отчет фахових ученических школ в Ужгородѣ в новомъ здании.* – Ужгород, 1938. – 78 с.

4. Грицак Я. *Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття* / Я. Грицак. – К.: Генеза, 1996. – 356 с.

5. *Карпатська Україна. Географія – історія – культура.* – Львів: Український видавничий інститут, 1939. – 160 с.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

6. Лучишин І. Фахові школи: порадник для батьків та молоді / І. Лучишин. – Львів: Накладом “Рідної школи”, 1930. – 63 с.
7. Медьешій С. Развитие школ для ремесленных учеников на Подкарпатской Руси / С. Медьешій // Подкарпатская Русь за годы 1919 – 1936. – Ужгород, 1936. – С. 106 – 109.
8. Приписы для управы, научованя и надзора при самостояных ремесельных доповняющих (учньовских) школах на Словаччинъ и Подкарпатской Руси. – 1925. – С. 7.
9. Професійно-технічна освіта України. Інформаційні матеріали (станом на 01.01.2014). – К., 2014. – 21 с.
10. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2015

УДК 004.032.6:371.134(045)

Валентина Барановська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті обґрунтовано, що одним із вирішальних факторів ефективного використання комп'ютерно орієнтованих систем навчання у навчально-виховному процесі початкової школи є знання і вміння вчителя, який гармонійно і педагогічно виважено поєднує традиційні методичні системи навчання та сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Ключові слова: початкова школа, майбутні вчителі початкових класів, інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні технології.

Літ. 9.

Valentyna Baranovska, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри естественно-математических дисциплин
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье обосновано, что одним из решающих факторов эффективного использования компьютерно ориентированных систем обучения в учебно-воспитательном процессе начальной школы есть знания и умения учителя, который гармонично и педагогически взвешенно сочетает традиционные методические системы обучения и современные информационно-коммуникационные технологии.

Ключевые слова: начальная школа, будущие учителя начальных классов, информационно-коммуникационные технологии, мультимедийные технологии.

Valentyna Baranovska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of
Natural and Mathematical sciences Department
Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy

THE USE OF MULTIMEDIA LEARNING TECHNOLOGIES DURING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

One of the decisive factors in the effective use of computer-oriented teaching systems in the educational process of primary school have the knowledge and skills of teacher, who harmoniously and pedagogically carefully links traditional methodological training system and modern information and communication technologies are proved in article.

Keywords: elementary school, future primary school teachers, information and communication technologies, multimedia technology.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Застосування у навчальному процесі початкової школи інформаційно-комунікаційних технологій, що базуються на сучасних технічних

засобах, потребує ретельного аналізу, має бути педагогічно виваженим і методично вмотивованим. Водночас використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання молодших школярів нерозривно пов'язано з розробкою нових дидактичних